

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВИХ
ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОКУРАТУРИ

Матеріали всеукраїнської
науково-практичної конференції

м. Харків, 15 квітня 2016 року

У двох томах

Том 1

Харків
«Право»
2016

УДК 347.963
ББК 67.72
П78

Редакційна колегія:

професор Л. М. Москвич (голова);
асистент А. В. Лапкін;
асистент І. В. Юревич;
асистент Я. О. Ковальова;
асистент Ю. О. Ремескова

Відповідальність за зміст тез несуть автори.

Проблеми реформування прокуратури : матеріали всеукр. наук.-
П78 практ. конф. (Харків, 15 квіт. 2016 р.) : у 2 т. / редкол.: Л. М. Москвич
(голова), А. В. Лапкін, І. В. Юревич та ін. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. –
224 с.

ISBN 978-966-937-018-1

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)

Збірник містить матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми реформування прокуратури», яка відбулася 15 квітня 2016 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців у галузі теорії прокурорської діяльності, практичних працівників органів прокуратури та суду. До збірника включено доповіді учасників конференції з різноманітних аспектів організації і діяльності прокуратури.

Для науковців, викладачів та студентів юридичних навчальних закладів, практичних працівників органів прокуратури, суду, інших правоохоронних органів, адвокатів та усіх, хто цікавиться проблемами прокуратури.

УДК 347.963

ББК 67.72

ISBN 978-966-937-020-4 (т. 1)
ISBN 978-966-937-018-1

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2016

Світлична Г. О.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРЕДСТАВНИЦЬКА ФУНКЦІЯ ПРОКУРОРА У СВІТЛІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ, РЕФОРМУВАННЯ СУДОЧИНСТВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

Проведення конституційної реформи в Україні з урахуванням висновків і рекомендацій Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) зумовило зосередження зусиль держави на вдосконаленні національного законодавства у сфері захисту прав людини та утвердження верховенства права. Указом Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки» від 20 травня 2015 р. №276/2015 встановлено пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів. Одним із таких пріоритетних напрямків реформування зазначено приведення повноважень та діяльності органів прокуратури до європейських стандартів шляхом їх оптимізації та обмеження сфери їх застосування відповідно до рекомендацій Ради Європи [1].

Суттєвою пропозицією змін до Конституції України в частині правосуддя є виключення розділу VII «Прокуратура» з тексту Конституції і віднесення норм, що регулюють діяльність прокуратури до розділу «Правосуддя». Разом з цим повноваження прокурора у суді пропонується обмежити представництвом інтересів держави у виключних випадках і в порядку, визначених законом, на відміну від чинних ст. 121 Конституції, ст. 45 ЦПК, ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», якими передбачено представництво прокурором не тільки інтересів держави, а і громадянина, хоча й зведеного до мінімуму. Зазначений підхід до визначення представницької функції прокурора в суді запроваджено також у проекті Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуаль-

ного кодексу України (щодо судової реформи)». Обґрунтовується ця позиція існуванням інституту омбудсмена та створенням в Україні центрів безоплатної правової допомоги, які в випадку необхідності мають здійснювати представництво інтересів фізичних осіб. Виконання зазначеної функції прокурором має носити, таким чином, суто допоміжний характер. Передбачені обмеження узгоджуються з рекомендаціями Венеціанської комісії та Парламентської асамблеї Ради Європи в рамках виконання Україною взятих на себе зобов'язань при приєднанні до Ради Європи. Водночас розширення кола об'єктів, які підлягають захисту при здійсненні прокурором представницької функції в суді у зв'язку з тим, що така діяльність є віддзеркаленням публічних засад правосуддя і має спрямовуватися на захист поряд із державним і суспільного інтересу, які є складовими елементами інтересу публічного, на що зверталася увага в науковій літературі [2, с. 5, 10], втілення в зазначених проектах змін до Конституції та ЦПК не знайшло.

Важливо підкреслити, що запропонованими змінами не знімаються питання щодо неоднакового визначення правової природи представницької функції прокурора та його процесуального положення у судовому процесі. Наукова полеміка зводиться до наступних основних підходів у вирішенні цієї проблеми. На думку одних науковців представництво прокурором інтересів громадян та держави не є різновидом процесуального представництва [3, с. 9; 4, с. 5]. Інші вважають представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді одним з видів процесуального представництва, а прокурора, відповідно, законним представником [5, с. 5–15; 6, с. 61–67]. З прихильниками цієї точки зору навряд чи можна погодитись, враховуючи те, що прокурор, як зазначалося вище, є захисником публічного інтересу і діє від імені держави, а не від імені особи, чий інтерес він представляє у суді. Представницькі функції прокурора суттєво відрізняється від процесуального представництва за правовою природою та підставами здійснення зазначених функцій у суді, складом та правовими ознаками суб'єктів, які їх реалізують, колом осіб, інтереси яких вони представляють, обсягом повноважень та їх посвідченням, формою та порядком їх реалізації. Невипадково, що ці інститути мають автономний режим правового регулювання, тобто навіть за формальних ознак відсутні підстави для їх ототожнювання.

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що з урахуванням правової природи та суттєвих відмінностей законодавчого регулювання неприпустимим є змішування процесуальних інститутів, які відбивають публіч-

но-правові засади цивільного судочинства та забезпечують реалізацію конституційного права осіб на судовий захист з процесуальним представництвом в традиційному, так би мовити, «класичному» розумінні цього інституту. При цьому, виходячи з єдності конституційної основи здійснення прокурором представницької функції, зазначений підхід правовій регламентації діяльності прокурора в суді носить загальний характер і має відбуватися у всіх видах судочинства поза межами кримінальної сфери. Ігнорування особливостей правової природи та сутнісних ознак цих самостійних правових інститутів цивільного процесуального права, призводить до «розмивання» меж їх правової дії та неоднакового правового регулювання.

Незмінними в контексті запропонованих новацій залишилися положення ч. 2 ст. 45 ЦПК, відповідно до якої прокурор, звертаючись до суду в інтересах держави, в позовній заяві самостійно визначає, в чому полягає порушення інтересів держави, обґрунтовує необхідність їх захисту, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Зазначеною нормою також передбачено, що у разі відсутності такого органу або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду прокурор зазначає про це в позовній заяві і в такому разі прокурор набуває статусу позивача. Уявляється, що зазначене положення закону не відповідає існуючій правовій доктрині, згідно з якою основною ознакою сторін у судовому процесі є те, що сторони – це суб'єкти спору про право, які мають структуровану юридичну заінтересованість у розгляді справи: матеріально-правову та процесуально-правову, і діють у процесі від власного імені на захист своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав свобод та інтересів [7, с. 291–295]. На відміну від цього прокурор у суді представляє інтереси інших осіб і діє від імені держави. Це означає, що він не є суб'єктом спору про право, не має матеріально-правової заінтересованості у справі, на нього не поширюються матеріально-правові наслідки судового рішення у справі. Внаслідок цього у ст. 46 ЦПК закріплено обмежений у порівнянні із сторонами обсяг процесуальних прав прокурора (неможливість укласти з відповідачем мирову угоду) та особливий порядок їх реалізації. У зв'язку з цим можна стверджувати, що в контексті зазначених доктринальних положень підстави для набуття прокурором процесуального положення позивача (сторони) відсутні. У випадку захисту інтересів держави позивачем, таким чином, є саме держава. У контексті цього слід зазначити, що державу у суді представляють відповідні органи державної влади в межах їх ком-

петенції через свого представника (ч. 4 ст. 38 ЦПК). Цей законодавчий припис базується на загальних положеннях, відповідно до яких держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через органи державної влади у межах їхньої компетенції, встановленої законом (ст. 170–173 ЦК). Органом, уповноваженим державою здійснювати відповідні функції у спірних відносинах є орган, на який державою покладено обов'язок, щодо здійснення конкретної діяльності у відповідних правовідносинах, спрямованої на захист інтересів держави. Органи державної влади мають статус юридичної особи публічного права. Виходячи з цього, питання їх участі в процесі в цілому має вирішуватись за загальними правилами представництва юридичних осіб з урахуванням особливостей структурної організації та здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності відповідного органу. Тому тільки у виняткових випадках, тобто у разі виникнення нетипової правової ситуації – відсутності органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, або відсутності у нього повноважень щодо звернення до суду, прокурор може бути наділений правом здійснювати функції офіційного представника держави у таких справах без набуття статусу позивача.

Викладене свідчить, що у зв'язку з неоднаковістю законодавчого регулювання та існуючих підходів у теорії і судовій практиці щодо вирішення зазначених питань, необхідними є подальше вдосконалення чинного законодавства та уніфікація правового механізму реалізації прокурором представницької функції у всіх формах судочинства поза межами кримінальної сфери.

Використана література

1. Офіційний вісник України. – 2015. – №41. – Ст. 1267.
2. Гузе К. А. Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в цивільному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид.наук. – Х., 2015. – С. 5, 10.
3. Гранін А. П. Повноваження представника та його реалізація за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2005.
4. Чванкін С. А. Добровільне представництво у цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2005.
5. Лазько Г. З. Правова природа цивільного представництва у цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2006. – С. 5–9, 15.

6. Перепелюк В. Питання представництва прокурором інтересів держави в адміністративному судочинстві // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – №2 (14).

7. Курс цивільного процесу: підручник / за ред. В. В. Комарова. –Х.: Право, 2011.

Святоцька В. О.,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЕТИЧНІ (ДЕОНТОЛОГІЧНІ) СТАНДАРТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поступово українська адвокатура стає частиною європейської сім'ї, адже після того, як найвищий орган адвокатського самоврядування – 3'їзд адвокатів України – у 2015 році прийняв рішення вступити до Ради Адвокатур і правничих об'єднань ЄС (Council of the Bars and Law Societies of the European Union) [1], українська адвокатура визнала та прийняла правила адвокатської етики ЄС у тій частині, де вони не будуть суперечити українському законодавству та національним правилам адвокатської етики [2]. Враховуючи те, що на даному етапі країни-учасниці Європейського Союзу уніфікують правила професійної діяльності, в тому числі і адвокатської етики, Україна повинна слідувати певним спільним для усіх стандартам адвокатської діяльності.

На думку С. А. Деханова, дослідження етичних (деонтологічних) стандартів діяльності адвокатури мають досить надійне філософське і науково – правове підґрунтя [3, с. 180].

Важливими для розуміння сутності етичних правил поведінки адвокатів є дослідження таких українських та іноземних вчених, як М. Ю. Баршевський, О. Д. Бойков, С. В. Компанейцев, О. Т. Яновська, Т. В. Варфоломеева, Д. П. Фіолевський, С. Я. Фурса, С. А. Деханов, М. М. Молло, В. Л. Арія, А. Я. Вишинський, Д. П. Ватман, В. Д. Гольдінер, Я. С. Кисільов, А. Ф. Кони, А. А. Льові, В. В. Мельник, Н. Н. Полянський, М. С. Строгович, Л. Фішман та інші. Загалом, проблемами моралі займалися Аріс-